

KÖNYVISMERTETÉSEK ÉS BÍRALATOK

III. 1/1928, 9/1

Munkanélküliség a szellemi pályák körében.

Budapest székesfőváros statisztikai és közigazgatási évkönyve, XVI. évf. 1928. Szerk. dr. Illyefalvi I. Lajos. (748—769. l.)

«A nagy gazdasági válság, amely a világháború után szükségszerűen fellépett, erejében fokozódva, a közgazdasági életnek újabb és újabb területeire terjed ki. Az infláció korában nem bontakozhatott ki teljes nagyságában e súlyos gazdasági átalakulás, válság és visszafejlődés, mert a pénz értéktelenedésének fokozatos folyamatát nemcsak az egyes társadalmi rétegek, hanem ipari üzemek és kereskedelmi vállalatok is megfelelően ki tudták használni a különböző üzleti vállalkozásaikban úgy az ipari munkásságot, mint a szellemi foglalkozásukat foglalkoztathatták.»

«A szanálás megkezdésével és a korona stabilizációjával kapcsolatban azonban egyszerre megváltozott a helyzet, a konjunktúra korszaka megszűnt s mindazok, akik a konjunktúra kihasználásának szolgálatába szegődtek, elvesztették megélhetési lehetőségüket. Az infláció korát a leépítések kora követte, amelynek folyamán igen sok ipari és kereskedelmi vállalat megszűnt, ezek alkalmazottai munkanélküliekké váltak, a közigazgatásban végrehajtott létszámesökkentések folytán elbocsátottak pedig ezeknek a munkanélkülieknek a számát még szaporították.»

«Az ipari és kereskedelmi vállalatok megszűnése, valamint a közalkalmazottak létszámában végrehajtott létszámesökkentések súlyosan érintették a szellemi foglalkozásúak osztályát, amelyet még növelt és erősített az a réteg is, amely az utóbbi időben az iskola falait elhagyva, egyrészt hasztalanul kísérte meg a szellemi pályákon való elhelyezkedést már évek óta, másrészt a legminimálisabb kezdőfizetéssel is beérvén, állandóan nyomja a családofeltartó munka nélkül levő idősebbkorú tisztviselőtársak elhelyezkedési és megélhetési lehetőségét.»

Igy jellemzi a szellemi munkásság súlyos helyzetét a székesfőváros *tanácsa és a statisztikai bizottság* előterjesztése, mely 1926 őszén szellemi foglalkozású munkanélkülieknek *szükségmunka* útján való segélyezését javasolja, és pedig olyan módon, hogy 1926 november 1-től 1927 április 1-ig a székesfőváros *a statisztikai hivatal keretében* 1000 olyan munkaerőt alkalmazzon, akik családfenntartók, mintegy havi 1.000.000 korona díjazás fejében.

A «szellemi szükségmunka» hasznosítására a statisztikai hivatal széleskörű munkaprogramról állapított meg. A magántisztviselők, ipari munkások, háztartási alkalmazottak, a szellemi pályákon munkanélkülivé vált tömegek szociális és gazdasági viszonyai, kispolgári és munkásesaládok háztartási statisztikája, az ipari munkahelyek stb., továbbá az adóstatisztika, jelzőfogartozások, tüzkárbiztosítások statisztikája stb. voltak a munkaterv több pontjai.

Az 1927. év folyamán a munkaviszonyok kissé javultak ugyan, de az év végén ismét szükségesnek mutatkozott, hogy az öt téli hónap folyamán az előző évben bevált módon, a statisztikai hivatal munkássága keretében szükségmunka útján segélyezzék a szellemi foglalkozású munkanélkülieket. A fővárosi statisztikai hivatal elismerés illeti meg azért, hogy ezt az elsősorban mégis csak *segélyezésnek* szánt szükségmunkát valóban értékesíteni tudta. A *statisztikai évkönyvek* az 1926. évfolyamtól kezdve a háborúelőtti köteteknél is nagyobb terjedelemben és gazdagabb tartalommal jelennek meg és az 1927. évfolyam már közli a szükségmunkák keretében megvalósítandó programm egyes pontjaira vonatkozó eredményeket: az egyre bővülő, «szociális és munkásügyek» fejezetben az *albérlők és ágyrajárók* statisztikáját, a *magántisztviselők kereseti viszonyait* és az adóstatisztika körében a *forgalmi adó-*

bevételek részletes statisztikáját és a legutóbb megjelent 1928. évfolyam a szellemi foglalkozásúak munkanélküliségére vonatkozó adatokat.

Kerekcszámmal *hét és félezer* munkanélküli terjedt ki ez a számlálás, ezek között volt 4509 férfi és 2978 nő, három főcsoportba osztva: 1239 (608 férfi és 639 nő), részben még tanulmányait folytató, nagyjából tanulmányait elvégzett, eddig alkalmazásban még nem volt, a szellemi pályákon elhelyezést kereső, 1324 (652 férfi és 672 nő) köztisztviselő és 4924 (3219 férfi és 1675 nő) magántisztviselő. A férfiak és nők aránya különösen az első csoportban fellünő és jellemzi a nőknek a kenyérkereső, különösen a szellemi pályákra való tördulását. Hogy ez a jelenség újabb keletű, arra rávilágít a *kor szerinti eloszlás*: az első csoportban, az alkalmazásban még nem voltak, úgy férfiaknál, mint nőknél, természetesen a fiatalabb korosztályok a túlnyomóak, de míg a férfiak között a köz- és magántisztviselőknél kerekén $\frac{3}{4}$ rész a 15—50 éves korosztályokban volt és $\frac{1}{4}$ rész az 50 évesnél idősebbek száma, a nők közül mindkét csoportban 91—96% esett a 15—50 évesek korosztályaiba, pedig feltehető, hogy a munkanélküliség az idősebbeket sújtotta erősebben. A nők önálló keresetire való förekvésének szükségességét mutatja a *családi állapot* statisztikája: 185 volt a 25—30 éves és 404 a 30 évesnél idősebb köztisztviselőnők száma, és csak 173 a férjes, és 133 az özvegy, ill. elvált asszonyoké, 530 a 25—30 éves és 585 a 30 évesnél idősebb magántisztviselőnők száma, 262 a férjes és 262 az özvegy, ill. elvált asszonyoké, úgyhogy a 30 évesnél idősebbeknek felénél jóval kisebb része támaszkodhatott a férj segítségére. *Képzettségük* (iskolai végzettségük) szerint: a férfiaknál főiskolai képesítésű volt a köztisztviselőknél közel $\frac{1}{5}$ része (19%), a magántisztviselőknél $\frac{1}{6}$ része (15%), a középiskola 8 osztályát elvégezte a köztisztviselőknél több mint $\frac{1}{5}$, a magántisztviselőknél közel $\frac{1}{3}$ része (21 ill. 31%), 4—7 középiskolai osztályt végzett a köztisztviselőknél $\frac{1}{4}$, a magántisztviselőknél $\frac{1}{3}$ része, szakiskolát, ill. szaktanfolyamot $\frac{1}{5}$, ill. $\frac{1}{5}$ részük. A nőknél az iskolai végzettség általában alacsonyabbfokú: 12, ill. 6% a főiskolai képzettségük aránya és 47, ill. 42% a szakiskolát, ill. szaktanfolyamot végzetteké. A szellemi pályákon való újabb elhelyezkedés kilátástalansága következtében a munkanélküliek 10—12%-a más pályákon igyekezett keresetet találni és e célból *mesterséget tanult*.

A következőkben leginkább az állásukat veszített köz- és magántisztviselőkkel foglalkozunk, az elhelyezkedést kereső, még alkalmazásban nem volt, legnagyobb részben fiatalok sorsa a *jövő* kérdése — és ezt inkább külön kellene tárgyalni.

Mióta él rendszeres kereset nélkül ez a 6000-nél több állását veszített tisztviselő? Miből él? Hogyan él? Ezek az égető, kínzó kérdések, amelyekre elsősorban várunk feleletet.

A *köztisztviselőknél* kerekén fele 1—4 év óta volt munkanélküli az 1927. év elején, állását az 1923—1927. években végrehajtott létszámesökkentések során veszítette el, kb. $\frac{1}{10}$ részük 1—12 hónap óta van állás nélkül, 40%-uk 4 évnél hosszabb idő óta. Az utóbbi csoportban van a nyugdíjasok legnagyobb része — és ezek közt vannak bizonyára a politikai viszonyok hullámzásának áldozatai.

A *magántisztviselőknél* közül viszont kerekén 40% az 1—4 év óta munkanélküliek aránya, több mint $\frac{1}{3}$ része (36%) volt 1—12 hónap óta állás nélkül és $\frac{1}{5}$ -e 4 évnél hosszabb idő óta. Az utolsó 6 hónapban, a stabilizációs válság csúcspontján, veszítette el állását a megszámláltaknak $\frac{1}{4}$ része.

«Miből él munkanélkülisége tartalma alatt?» — ez volt a számlálólapok 41. kérdőpontja. Itt részletesebben közöljük az eredményeket, mert ezek a szomorú számok világítják meg a legjobban a «munkanélküliség» szó alatt rejlő nyomorúságot — külön férfiak és nők, köztisztviselők és magántisztviselők szerint, mert az eltérések jellemzők a férfiak és nők helyzetének és a két foglalkozási csoport életviszonyainak különböző voltára. Ime: a 652

férfi köztisztviselő közül *szülői támogatásból* élt 263, *nyugdíjból és végkielégítésből* 162, különféle *alkalmi munkából* 103, *kölcsönökből és adományokból* 55, *ingóságok eladásából* 11, *megtakarított tőkéből* 3, egyéb és ismeretlen forrásokból 55. A 672 *köztisztviselő* megélhetési forrásai így oszlottak meg: *szülői támogatás* 436, *nyugdíj és végkielégítés* 80, különféle munka, ideértve lakás és élelmezés nyújtását, 101 esetben, egyéb és ismeretlen 55. Lényegesen eltérő a kereselforrások eloszlása a *magántisztviselőknél*. Itt a 3249 férfi közül *kölcsönökből és adományokból* élt 1011, különféle *alkalmi munkából* 700, *nyugdíjból és végkielégítésből* 323, *szülői támogatásból* 312, *ingóságok eladásából és megtakarított tőkéből* 339, egyéb és ismeretlen forrásból 576. A *nőknél* itt is első helyen áll a *szülői támogatás*: 876 esetben, *alkalmi munkák* 172, *nyugdíj, végkielégítés és nőtartás* 117, *ingóságok eladása, kölcsönök, adományok, megtakarított tőke* összesen 83 esetben volt a megélhetési forrása, egyéb és ismeretlen: 419 esetben (az összes számnak kb. $\frac{1}{4}$ része). Ez az utolsó szám olyan nagy, hogy egyrészt a kérdőíveket kitöltők hanyagságára kell gondolnunk, másrészt más, szomorúbb következtetésekre ad alkalmat.

Két további összeállítás (a 39. ill. a 42. kérdőpont) számol be arról, hogy hány családtag eltartásának gondja nehezedett a munkanélküliekre — és hogy ki volt a családok *tényleges eltartója*. A 652 köztisztviselő (férfi) közül az eltartott családtagok száma 1 volt 131, 2 128, 3 73 és 3-nál több, ill. ismeretlen 74 esetben, míg 242-nek nem volt eltartott családtagja. A 3249 magántisztviselő közül 1496-nak nem volt eltartott családtagja, az eltartott családtagok száma 568 esetben 1, 509 esetben 2, 248 esetben 3 és 428 esetben 3-nál több, ill. ismeretlen volt. A 672 köztisztviselő közül 222-nek, az 1675 magántisztviselő közül 333-nak volt eltartott családtagja, és pedig 120, ill. 213 esetben 1—1, 51 ill. 85 esetben 2—2, 16 ill. 18 esetben 3—3, 35, ill. 17 esetben 3-nál több vagy ismeretlen számú. Az ebben a kimutatásban számon tartott 632 köztisztviselőcsaládnál a *munkanélküli maga* csak az esetek felében volt képes eltartani a családot, 95 esetben a feleség, ill. a férj, 4 esetben a gyermekek, 153 esetben ($\frac{1}{4}$ rész) szülők, testvérek, rokonok tartották el a családot, 73 esetben idegenek, ill. a családfenntartó «ismeretlen». Lényegesen kedvezőtlenebbek a viszonyok a 2086 magántisztviselő családnál. Itt a család eltartójaként csak az esetek $\frac{1}{3}$ részében (746) szerepel a munkanélküli maga és az esetek másik $\frac{1}{3}$ részében kellett a szülőknek, testvéreknek, rokonoknak vállalni a családfenntartás terhét.

A statisztika további részleteket ad a munkanélküliek egyes kereseti forrásaira vonatkozólag. Jól kiépített szociális törvényhozás mellett ezek között a *nyugdíjnak* (ill. az ezt pótló megfelelő végkielégítésnek) és a *munkanélküli segélyeknek* — természetesen nem alkalmi segélyeknek, hanem a munkanélküliség elleni biztosítás keretében kiutalt rendszeres ellátásnak — kellene az első helyen állnia. Evvel szemben az itt összeszámlált 7 és félezer munkanélküli közül összesen 388-nak volt nyugdíja (316 férfinak és 72 nőnek) és a megélhetést nyújtó kereseti források között csak 250 esetben szerepel a nyugdíj. *Végkielégítést* 776 férfi és 600 nő kapott és ezek közül a számlálás idejében 714 férfi és 392 nő ezt a végkielégítést *teljes egészében elköltötte*. Említesre alig érdemes a munkanélküli segély: 137 férfi és 57 nő kapott ilyet, $\frac{2}{3}$ részben 20—100 pengő összegben.

Ami a munkanélküliek *életstandardját* illeti, a statisztika csak a *lakásviszonyokra* vonatkozólag nyújt adatokat és nem is lehetett volna más olyan körülményt találni, mely statisztikai felvétel tárgyául szolgálhatott volna. A *lakásbirtleti viszonyok* szerint a köztisztviselőknél 652 férfi közül felénél kevesebb, 307 volt főbérlő, 201 mint a főbérlő családtagja szerepel, 100 volt az *albérlők*, 31 az *ágyrajárók* száma és 13 a szállóban (vagy ismeretlen módon) lakóké, a 672 nő között csak 181 volt főbérlő, 424 családtag, 52 albérlő és 2 *ágyrajáró*. A magántisztviselőknél a főbérlők arányszáma kisebb: 3249 férfi közül 1421

főbérlő, 1248 családtag, 468 albérlő, 52 ágyrajáró és 60 szállóban (ill. ismeretlen módon) lakó volt, az 1675 nő között csak 237 főbérlő, 1170 családtag, 196 albérlő, 13 ágyrajáró.

A főbérlésben lakott lakások nagyságára vonatkozó adatok magukban véve nem sokat mondanak. A lakásrendeletek és a lakáshiány következtében a lakásváltoztatások a legnagyobb nehézségekbe ütköztek ezekben az években, úgyhogy a lakásnagyság tekintetében a lakosság átlagánál magasabb nívó nagyjában megmaradt a munkanélküli tisztviselőknél is, de munkanélküliség beállta előtt bérelt lakások nagyságviszonyainak szembeállításából kitűnik, hogy a lakásrendeletek védelme ellenére is sokan voltak kénytelenek kisebb lakásba összehúzódnálni, ill. önálló lakásukat feladni. A köztisztviselők közül azelőtt 660-nak volt önálló lakása, most csak 488-nak és a nagyság szerinti eloszlás is kedvezőtlenebb lett: 1 szobás lakása volt a számláláskor 286-nak (azelőtt 221), 2–3 szobás 292-nek (azelőtt 383-nak), 4 és több szobás 10-nek (azelőtt 66-nak). A magántisztviselők között azelőtt 2060-nak volt önálló lakása, most csak 1658-nak, 1 szobás lakása 560-nak (azelőtt 547), 2–3 szobás 999-nek (azelőtt 1313-nak), 4 és több szobás 99-nek (azelőtt 200-nak). A megmaradt lakásokból is az esetek több mint $\frac{1}{3}$ részében a főbérlők kénytelenek voltak lakásuk egy részét albérlésbe adni és az albérlésbe adott lakásrészek a megszámlált esetek $\frac{1}{3}$ részében 2 vagy több szobából állott.

Ime néhány fontosabb számadat a 20 nagy nyomtatott oldalt betöltő ezer meg ezer számból, melyek egy kissé bevilágítanak abba a sűrű homályba, mely eddig a szellemi pályák munka nélkül tengődő munkásainak életét befedte, amelyet szorongó érzéssel találgatva fürkészett néha gondolatban a ma még állásban levők és az állásukban magukat egyelőre még biztosaknak érzők ezernyi sokasága.

A társadalmi kérdések kutatói és azok, akik tehetnek vagy kezdeményezhetnek valamit a gazdasági válság legérzékenyebben sújtott áldozataiért, élis meréssel tartoznak a fővárosi statisztikai hivatal munkásságának és vezetőjének, Illyefalvi igazgatónak, akinek figyelme egyre fokozódó mértékben fordul a szociális és munkaiügyek felé.

(P. K.)

Babits Mihály: Versek (1902—1927).

Először is önző leszek és megköszönöm Babits Mihálynak ezt a négy sorát, *Vihar* című mesejátékának négy sorát:

Mindenik embernek a lelkében dal van
és a saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a mások énekét is szépnek.

Köszönöm, mert igazolásom abban a harcban, amelyet a tudós irodalomárokkal annyi esztendő óta folytatok, szakadatlanul ismételném, hogy nem az adatrágó, nagyképmű „tudomány” ad jogot művészi alkotások megítélésére, hanem az a szikra, amely — ha távolról, ha közléről, mindegy — de rokonává lesz az alázattal és szeretettel szemlélt művésznek.

Aztán másodszer is önző leszek és megköszönöm neki, hogy alkalman volt együtt és egyszerre újraolvasni a verseit. — Újraolvasni! Valamirevaló francia kritikus le sem írja azt, hogy amikor X úr könyvét olvastam... A holdog francia csak „újraolvas”. Elképzelhetetlennek tartja, hogy komoly és felelős sorokat írjon le valamiről, amit csak egyszer futott át. De hány-szor vagyunk kénytelenek mi, lázas munka rabszolgái, megtenni ezt! Mily ritkán jutunk az újraolvasás gyönyörűségéhez, mennyi ideig kell rágódniunk elmosódott régi benyomások emlékein, mily nehezen számhatjuk rá magunkat, hogy egy-egy régi életünket érettebb lével revideáljuk!